

بررسی نظر کارشناسان در مورد اثرات ایجاد مراکز گردشگری در منطقه میزبان

مهندس مهدی راست قلم*
دکتر سید احمد خاتون‌آبادی**

چکیده

یکی از روشهای تسهیل و تسریع فرایند توسعه متوازن و ایجاد برابری در توسعه یافتگی مناطق و همچنین توزیع عادلانه امکانات و خدمات، استفاده و بهره‌برداری از مزیت‌های نسبی و پتانسیل‌های موجود در هر منطقه می‌باشد. این استراتژی که به عنوان توسعه و عمران منطقه‌ای شناخته می‌شود، در موارد گوناگونی همچون ایجاد مناطق آزاد تجاری و یا مراکز سیاحتی و گردشگری کاربرد دارد. این راهکار به دنبال تحقق توسعه مناطق، از طریق ایجاد قطبها و کانونهای رشد، در چارچوب نظریه قطب رشد و نظریه رخنه به پایین می‌باشد.

هدف مقاله حاضر، تعیین و سنجش عامل‌های اقتصادی و اجتماعی اثرپذیر از ایجاد مراکز گردشگری در فرایند توسعه مناطق میزبان می‌باشد. این تحقیق با استفاده از روش دلفی و طیف لیکرت صورت گرفته است. در دور اول روش دلفی، مجموعاً ۳۳ فاکتور

* - کارشناس ارشد مهندسی توسعه روستایی دانشگاه صنعتی اصفهان

** - عضو هیئت علمی دانشگاه صنعتی اصفهان

اقتصادی و اجتماعی اثرپذیر، در چهار خوشه (آموزش و فرهنگ)، (اقتصاد و جمعیت)، (بهداشت و درمان) و همچنین (رفاه اجتماعی و زیرساخت توسعه) مشخص شد. در دور دوم روش دلفی، اندازه اثرپذیری عامل‌های بدست آمده در دور اول، ناشی از ایجاد دهکده و سایت گردشگری تعیین گشت. یافته‌های این پژوهش نشان داد که در مقایسه اندازه میانگینهای اثرپذیری هر خوشه با میزان متوسط امتیاز مشخص شده در طیف لیکرت، هر چهار خوشه دارای تأثیرپذیری مثبت بوده است. خوشه اقتصاد و جمعیت واجد (۱۲) فاکتور و با امتیاز (۲/۵۱۱)، خوشه رفاه اجتماعی و زیرساخت توسعه واجد (۵) فاکتور و با (۲/۴۳۳)، خوشه بهداشت و درمان واجد (۵) فاکتور و با (۲/۲۵۸) و نهایتاً خوشه آموزش و فرهنگ واجد (۱۱) فاکتور و با امتیاز (۲/۲۲۱)، تماماً بالاتر از متوسط امتیاز طیف لیکرت می‌باشند.

کلید واژه‌ها: توسعه منطقه‌ای؛ روش دلفی؛ کانون رشد؛ گردشگری

مقدمه:

صنعت گردشگری با خصایصی منطبق با دنیای کنونی، دارای ویژگی‌هایی است که فرایند توسعه را هدایت می‌کند. با توجه به تغییر معنای توسعه طی چند دهه اخیر، اهمیت رویکرد عدالت محورانه در توزیع امکانات و خدمات و همچنین ایجاد برابری در توسعه یافتگی افزایش یافته است. توسعه نوین روندی فراگیر است که در جهت افزایش تواناییها و همچنین پاسخگویی به نیازهای انسانی- اجتماعی در پرتو ارزشهای فرهنگی جامعه و بینشهای پایداری جهان حرکت می‌کند. در این راستا دیدگاههای عدالت اجتماعی، خوداتکایی و تعادل‌های بوم‌شناسانه با مفهوم نوین توسعه پیوند یافته‌اند. [۴] برای دستیابی و تحقق و تحکیم اهداف و دیدگاههای مذکور، راهکارهای مختلفی بکار گرفته می‌شود. از جمله این راهکارها، استراتژی توسعه منطقه‌ای است که در قالب نظریه "گردشگری ناحیه‌ای" محقق می‌گردد. این شیوه بر دخالت دادن جامعه محلی در برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری تاکید و توجه دارد و گردشگری را توسعه و گسترش می‌دهد که منافع جامعه محلی را به دنبال داشته باشد. این شیوه، فنونی را بکار می‌برد که از طریق آنها اغلب منافع توسعه گردشگری عاید ساکنین ناحیه گردد. این فرایند موجب می‌گردد که فعالیتهای گردشگری از سوی ساکنین مناطق بهتر مورد قبول واقع شود. گردشگری ناحیه‌ای اگر به خوبی برنامه‌ریزی شود و در چارچوب ضوابط

توسعه منطقه‌ای قرار گیرد، آثار مثبت و شایسته‌ای را به دنبال خواهد داشت که از جمله می‌توان به نکات زیر اشاره کرد.

- افزایش سطح برخورداری از شاخص‌های توسعه‌یافتگی برای جمعیت ساکن در منطقه گردشگری

- حفاظت از منابع طبیعی و توسعه پارکها و زیستگاههای ملی و منطقه‌ای و تامین منابع مالی آنها

- حفاظت از اماکن باستانی و تاریخی

- تقویت بنیان اقتصادی منطقه، بنابراین گردشگری ناحیه‌ای یکی از مهمترین راهکارها برای توسعه منطقه‌ای از طریق صنعت گردشگری می‌باشد.

یکی از زمینه‌های قابل توجه برای پیاده‌سازی راهکار توسعه منطقه‌ای و فراخوانی محتوای توسعه به منطقه میزبان، استفاده از فضاها و جاذبه‌های گردشگری می‌باشد. از ویژگیهای گردشگری نوین، تاسیس مکانهایی با مجموعه‌ای از جاذبه‌های گردشگری در محیطهایی است که دارای پتانسیل جغرافیایی لازم باشند. این به اصطلاح دهکده‌ها یا سایتهای گردشگری به عنوان راهکارهایی چند منظوره هم جهت تسهیل فرایند توسعه مناطق میزبان و هم جهت ایجاد امکانات برای استفاده بهینه از اوقات فراغت مردم نواحی اطراف، طراحی می‌شوند. [۶] این مراکز که گاه بصورت جزیره‌ای و منفک از محیط و جامعه مناطق میزبان و گاه بشکل همپیوند با سیستم اقتصادی و اجتماعی منطقه میزبان می‌باشد، همواره دارای آثار اقتصادی و اجتماعی خاصی می‌باشد. در مطالعاتی که در مناطق مختلف صورت گرفته است، آثار و پیامدهای این مراکز گردشگری مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته که به عنوان نمونه چند مطالعه بررسی می‌گردد. در مطالعه‌ای که به روش دلفی و توسط داسول^۱ در سال ۱۹۹۶ در کشورهای حوزه دریای کارایب صورت گرفت، آثار ناشی از تاسیس کمپها و مراکز اقامتی، ویژه گردشگران و بازدیدکنندگان کانال پاناما، در سواحل کشورهای پاناما، کاستاریکا و نیکاراگوا مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. این پژوهش بیان می‌دارد، هنگامی که جامعه‌ای تبدیل به مقصد جهانگردی می‌شود، کیفیت زندگی، سیستمهای ارزشی، روابط خانوادگی، نگرشها، آداب، سنن و الگوهای رفتاری آن جامعه تحت تأثیر قرار می‌گیرد. از جمله تأثیرات این کمپها در ایام گردشگرپذیری، می‌توان به افزایش جمعیت، شلوغی، استفاده بیشتر از زیربنای اقتصادی، بهبود وضعیت اشتغال و تأثیر بر میزان

درآمدها در جامعه میزبان اشاره کرد. این مطالعه نشان می‌دهد ایجاد مراکز گردشگری باعث تغییر مثبت در خوشه شاخصهای اقتصادی و خوشه شاخصهای اجتماعی، می‌گردد. [۱۴] تحقیقی دیگر در استرالیا غربی و در سواحل دریای مرجان، توسط کرامپتون^۱ در سال ۱۹۹۸ صورت گرفت. در پی اهداف تحقیق که همانا تعیین اثرات ناشی از طرحهای گسترش گردشگری در ساحل دریای مرجان و بویژه در صخره بزرگ مرجانی بود، اثرات ناشی از سرمایه‌گذاری در جهت توسعه طرحهای گردشگری در سه دسته اثرات اقتصادی، اثرات اجتماعی- فرهنگی و اثرات زیست محیطی با استفاده از روش دلفی، مطالعه شد. در این مطالعه اثراتی از قبیل ارتقاء موقعیت سیاسی منطقه، ارتقاء موقعیت اقتصادی منطقه مثبت ارزیابی شده و اثرات زیست محیطی مانند آلودگی آب و تخریب صخره مرجانی (جاذبه گردشگری) منفی ارزیابی شده است. [۷] در بررسی دیگری که در دو پارک گردشگری طبیعی در "مینه سوتا"^۲ در کشور آمریکا صورت گرفت؛ نتایج مبتنی بر آثار مثبت اجتماعی- فرهنگی برای منطقه میزبان، ناشی از توسعه گردشگری بود. این مطالعه که توسط "استین و اندرسون" و با روش پیمایش^۳ و جمع‌آوری اطلاعات از افراد جامعه میزبان، بوسیله پرسشنامه و در سال ۱۹۹۹ انجام شد، نشان داد مهیاسازی جاذبه‌های اکوتوریستی دو پارک "مینه‌سوتا" موجب افزایش تعاملات اجتماعی، غرور، تقویت هویت جامعه میزبان، تبادل ایده‌ها و افزایش آگاهی نسبت به فرهنگ محلی شده است. در این تحقیق همچنین مشخص شد که افزایش تقاضا برای محصولات بومی موجب ارتقاء و تولید محصولات صنعتی و خدماتی در منطقه گشته است. محققین این مطالعه، این پدیده را "توان‌یابی فرهنگی"^۴ نامیدند که این امر باعث ماندگار شدن آثار فرهنگی و در نتیجه محفوظ ماندن آداب، سنن و صنایع محلی و جلوگیری از تضعیف یا انقراض محصولات فرهنگی خواهد شد. [۱۰]

صنعت گردشگری با حفظ و رعایت اصول پایداری در هنگام استفاده از منابع، حمایت‌های دولتی و مردمی، توجه به گوناگونی و تنوع فرهنگی- اجتماعی و طبیعی، حمایت از سیستمهای اقتصاد منطقه‌ای، توسعه منابع انسانی، تامین منابع برای حفظ محیط زیست و همچنین حمایت از نقش همبستگی مناطق در همه سطوح دارای ویژگی‌هایی است که آنرا به عنوان کانون و قطب رشد معرفی می‌کند. در این راستا

- 1 - Kerampton
- 2 - Minnesota
- 3 - Survey
- 4 - Cultural Involution

صنعت گردشگری موجب فراخوانی محتوای توسعه و تغییر وضعیت گروه معینی از عامل‌های اقتصادی و اجتماعی می‌گردد. در بسیاری از کشورها استفاده از موقعیتهای گردشگری به عنوان قطب رشد، موجب تغییرات شگرف در شرایط اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی گشته است. در کشور ایران نیز به تبع وجود جاذبه‌های تاریخی و طبیعی که دارای پراکندگی مطلوبی می‌باشند، استفاده از گردشگری، به عنوان قطب رشد، جهت توسعه منطقه‌ای مورد توجه قرار گرفته است. [۲] با توجه به لزوم تعیین آثار و پیامدهای این صنعت در شرایط خاص اقتصادی و اجتماعی کشور ایران، هدف پژوهش حاضر تعیین نوع و همچنین سنجش آن دسته از عاملهای اقتصادی و اجتماعی است که با ایجاد مراکز گردشگری، تغییر می‌کند.

۱- مواد و روشها:

در انجام این مطالعه از روش دلفی و همچنین مقیاس سنجش لیکرت استفاده شده است. روش دلفی، اعمال ارتباط گروهی، میان یک هیأت از خبرگان را که دارای تفرق جغرافیائی اند، میسر می‌سازد. این روش اجازه می‌دهد تا خبرگان مساله یا موضوعی را مورد بحث سیستماتیک قرار دهند. روش دلفی، یکی از روشهای مفید پاسخگویی به سوالات تک بعدی بوده و این تکنیک یک صحت‌گرایی منصفانه را در کسب نتیجه در پی دارد. [۱۱] این روش شامل چند مرحله از پرسشنامه‌های فرستاده شده برای هر کدام از خبرگان، بوسیله نامه یا سیستم کامپیوتری می‌باشد. امتیاز اصلی نهان در روش دلفی رفع نقصهای عمل کمیته‌های مرسوم گفتگو، با توجه به بدون نام بودن نتایج پرسشنامه‌های ارسالی جهت آگاهی جامعه آماری در دور دوم به بعد، کنترل بازخوردها و توصیف آماری پاسخها می‌باشد.

ارکان کلیدی در فرآیند اصلی دلفی عبارتند از:

(۱) ساختاربندی اطلاعات جاری

(۲) انعکاس اطلاعات مشارکت‌کنندگان

(۳) گمنامی برای مشارکت‌کنندگان

این ویژگیها بعنوان امتیازات آشکار این روش نسبت به روشهای "رو در رو" می‌باشد.

در این تحقیق از ده گام و مرحله برای اجرای روش دلفی و جمع‌آوری اطلاعات استفاده شده است که در ذیل به آن اشاره می‌شود.

۱- تشکیل یک تیم مجری و ناظر بر روش دلفی برای موضوع مورد نظر

۲- انتخاب یک هیأت خبرگان برای مشارکت در عمل

- ۳- تهیه پرسشنامه‌های دور اول دلفی
- ۴- آزمون پرسشنامه برای صحت جمله‌بندی
- ۵- انتقال اولین پرسشنامه‌ها به اعضا هیأت خبرگان
- ۶- تجزیه و تحلیل پاسخهای دور اول
- ۷- تهیه و تدارک پرسشنامه‌های دور دوم و آزمون آنها
- ۸- انتقال دومین پرسشنامه‌ها به اعضای هیأت خبرگان
- ۹- تجزیه و تحلیل پاسخهای دور دوم، در این قسمت مراحل ۷ تا ۹ تکرار می‌گردد تا به نتایج قابل استناد و مناسبی دست یابیم.
- ۱۰- تهیه و تدارک گزارش از تجزیه و تحلیل نتایج تیم برای پایان روش انجام شده. [۱۲ و ۱۳]

۲-۱- ابزار و نحوه جمع‌آوری داده‌ها:

در انجام این پژوهش، داده‌ها به روش دلفی، در سه دور و از طریق پرسشنامه جمع‌آوری گردیده است. دو نوع پرسشنامه طراحی و پس از آزمون مقدماتی مورد استفاده قرار گرفت. پایایی پرسشنامه‌ها در سطح ضریب آلفای کرونباخ (۰/۸۲) تعیین گشت. در پرسشنامه‌های دور اول نوع عاملهای اثرپذیر از ایجاد مرکز گردشگری در چهار خوشه (آموزش و فرهنگ)، (اقتصاد و جمعیت)، (بهداشت و درمان) و (رفاه اجتماعی و زیرساخت توسعه) مورد سوال قرار گرفت و در پرسشنامه‌های دور دوم اندازه اثرپذیری عاملها بوسیله طیف لیکرت مورد سنجش واقع شد.

۳-۱- جمعیت آماری:

با توجه به کاربرد روش دلفی، جامعه آماری این تحقیق شامل کارشناسان و متخصصان امور توسعه و عمران منطقه، اقتصاد و گردشگری می‌باشند. جامعه آماری این تحقیق شامل (۳۹) نفر از کسانی است که دارای ارتباط تحصیلی یا شغلی با مسایل مربوط به توسعه، اقتصاد و گردشگری می‌باشند.

۴-۱- تحلیل آماری:

در این پژوهش از شیوه آمار توصیفی آزمون (T-test) جهت انتخاب نتایج دور دوم و سوم داده‌ها و همچنین از طیف لیکرت استفاده شده است.

۲- نتایج و بحث:

۲-۱- دور نخست دلفی:

در دور نخست روش دلفی، در راستای تعیین عاملهای اثرپذیر از ایجاد دهکده‌های گردشگری در مناطق میزبان، پرسشنامه‌ای با چهار سوال باز طراحی شد. سوالات بصورت باز طراحی گشت تا هیچگونه محدودیت ذهنی برای بیان عاملهای اثرپذیر توسط جامعه آماری لحاظ نگردد. عاملهای اثرپذیر از (۳۹) عدد پرسشنامه عودت داده شده در دور اول، استخراج شده است. این فاکتورها در چهار خوشه دسته‌بندی شده‌اند. خوشه آموزش و فرهنگ با ۱۱ عامل، خوشه اقتصاد و جمعیت با ۱۲ عامل، خوشه بهداشت و درمان با ۵ عامل و خوشه رفاه اجتماعی و زیرساخت توسعه با ۵ عامل در جدول شماره (۱) به تفکیک معرفی شده‌اند. در مجموع ۳۳ فاکتور اثرپذیر از ایجاد دهکده و سایت گردشگری در منطقه میزبان بوسیله روش دلفی، مشخص شد. جدول شماره (۲) اولین دسته از نتایج منحصر بفرد این مطالعه می‌باشد. در پژوهشهایی که توسط محققین دیگر در همین راستا صورت گرفته، هیچگونه دسته‌بندی برای مشخص‌سازی و تفکیک عاملهای اثرپذیر از ایجاد مراکز گردشگری در طی انجام پژوهش صورت نگرفته است. ولیکن در مطالعه حاضر، عاملهای اثرپذیر از ایجاد مراکز گردشگری در چهار خوشه (آموزش و فرهنگ)، (اقتصاد و جمعیت)، (بهداشت و درمان) و (رفاه اجتماعی و زیرساخت توسعه) تقسیم‌بندی گردید. با انجام این تقسیم‌بندی علاوه بر مشخص شدن تعداد عاملهای اثرپذیر، بصورت مجزا در هر خوشه، امکان سطح‌بندی اثرپذیری هر خوشه نیز بطور جداگانه مهیا گردید. به عبارت دیگر با انجام این شیوه در این مطالعه، اولویت‌بندی میزان اثرپذیری هر خوشه از ایجاد سایتها و یا دهکده‌های گردشگری مقدور گردید. لازم به ذکر است که در این تحقیق، خوشه (رفاه اجتماعی و زیرساخت توسعه) به عنوان خوشه جایگزین خوشه (زیست محیطی) انتخاب گردید. زیرا نتایج خوشه زیست محیطی در تمام مطالعات صورت گرفته یکسان و مشابه بوده است.

جدول ۱- معرفی عاملهای اثرپذیر از ایجاد دهکده‌های گردشگری در مناطق میزبان

خوشه رديف	آموزش و فرهنگ	خوشه رديف	اقتصاد و جمعیت	خوشه رديف	بهداشت و درمان	خوشه رديف	رفاه اجتماعی و زیرساخت توسعه
۱	زده نژاد هنرهای سنتی	۱۲	ایجاد اشتغال	۲۴	بهبود وضعیت بهداشت مردم	۲۹	توسعه و بهبود فضای شهری
۲	بهبود آداب و معاشرت اجتماعی	۱۳	افزایش درآمد شهرنژادها	۲۵	انواع آلودگیهای مختلف	۳۰	توسعه و بهبود شبکه حمل و نقل
۳	تبادل فرهنگ	۱۴	انتقال پول	۲۶	تخریب محیط زیست	۳۱	ارتقاء درجه سیاسی
۴	رواج زبانهای غیربومی	۱۵	افزایش درآمد مردم	۲۷	شیوع بیماریهای جدید	۳۲	ایجاد شهرت و شناساندن
۵	رواج آلودگیهای غیربومی	۱۶	جذب سرمایه‌های خارجی	۲۸	سوانح و حوادث جاده‌ای	۳۳	ایجاد اعتبار و ارزش
۶	پیدایش دوگانگی شخصیتی حرفه‌ای	۱۷	رونق اقتصادی				
۷	اثر سوء بر مردم بی‌سوادت	۱۸	توزیع پول				
۸	کنار گذاشتن آداب و رسوم سنتی	۱۹	افزایش قیمت زمین و مستغلات				
۹	افزایش حرم و انواع بزه کارهای جدید	۲۰	افزایش گرانی و تورم				
۱۰	رواج مد گرایی	۲۱	تعمیق شکاف طبقاتی				
۱۱	اسیب به مکانهای طبیعی و تاریخی	۲۲	توسعه و بهبود صنایع دستی و بومی				
		۲۳	جلوگیری از مهاجرت				

منبع: یافته‌های تحقیق

۲-۲- آزمون نتایج دور دوم و سوم روش دلفی:

در روش دلفی سوالات هر دور از پرسشنامه‌ها حداقل دو بار تکرار می‌شود. به این صورت که در ارسال پرسشنامه‌های جدید، نتایج پرسشنامه‌های دور قبل بدون ذکر نام و با استفاده از روشهای آمار توصیفی، برای جامعه آماری فرستاده می‌شود. در این تحقیق نیز در راستای اجرای صحیح روش دلفی و حصول حداکثر اعتبار پاسخها، سوالات دور دوم پرسشنامه‌ها در دور سوم نیز تکرار شد. در این مرحله نتایج دور دوم پرسشنامه‌ها نیز برای همان جامعه آماری متشکل از ۳۹ نفر از متخصصین توسعه و گردشگری فرستاده شد.

پس از اخذ نتایج دور سوم، با استفاده از روش (T-test) مقایسه‌ای میان نتایج دور دوم و سوم صورت گرفت. نتایج آزمون نشان داد تفاوت معناداری میان نتایج دور دوم و دور سوم در سطح ۰/۰۵٪ وجود ندارد و با احتمال ۹۵٪ نتایج هر دو دور، مشابه است. با تصمیم گروه تحقیق، نتایج دور دوم که تصور می‌رفت دقت بیشتری در بیان آنها صورت گرفته باشد، برای مقایسه با متوسط امتیاز طیف لیکرت و آزمون فرضیات تحقیق انتخاب شد. با استفاده از فرمول مقدار t محاسبه شد که مقدار آن برابر ۱/۰۲ می‌باشد. لازم به ذکر است اندازه t در جدول استاندارد برابر ۲/۰۳۶ می‌باشد. لذا با

مشخص شدن اینکه t محاسبه شده کوچکتر از t جدول می باشد، نتیجه می گیریم تفاوت معناداری میان نتایج دور دوم و دور سوم در سطح 0.05% وجود ندارد و با احتمال 95% نتایج هر دو دور، مشابه است. در این راستا نتایج دور دوم بصورت مبسوط شرح داده می شود.

۲-۳- دور دوم دلفی:

در دور دوم روش دلفی اندازه اثرپذیری فاکتورها، ناشی از ایجاد دهکده و سایت گردشگری بوسیله طیف لیکرت مورد سنجش قرار گرفت. در سنجش میزان تأثیر دهکده‌های گردشگری بر عاملهای بدست آمده در دور نخست، از مقیاس زیر استفاده شد. میانگین این طیف عدد (۲) محاسبه گردید.

جدول ۲- معرفی مقیاس سنجش لیکرت و نحوه امتیازدهی

امتیاز	طیف
۴	بسیار زیاد
۳	زیاد
۲	متوسط
۱	کم
۰	بدون اثر

سنجش میزان تأثیر ایجاد دهکده‌های گردشگری بر عاملهای اثرپذیر، بوسیله طیف لیکرت در دور دوم و در چهار خوشه بصورت جداگانه تعیین شد. اندازه میانگین این خوشه‌ها با متوسط امتیاز طیف لیکرت (امتیاز ۲) مقایسه و تأثیرپذیری مثبت (بزرگتر بودن میانگین امتیاز هر خوشه از ۲) و تأثیرناپذیری (کوچکتر بودن میانگین امتیاز هر خوشه از ۲) معین شد. نتایج به شرح زیر می باشد. جدول شماره (۳) نشان‌دهنده نتایج خوشه آموزش و فرهنگ می باشد. همانطور که مشاهده می گردد، میانگین امتیاز بدست آمده برای تمام عاملهای خوشه آموزش و فرهنگ، بجز فاکتور (رواج ازدواجهای غیربومی) بالاتر از متوسط امتیاز طیف لیکرت (امتیاز ۲) می باشد. با توجه به نتایج جدول شماره (۳) تنها فرض مربوط به اثر مثبت ایجاد دهکده بر "رواج ازدواجهای غیربومی" رد می شود. سایر فرضیات مبنی بر اثر مثبت ایجاد دهکده بر بهبود وضعیت عاملهای آموزشی و فرهنگی تایید می شود.

جدول ۳- نتایج دور دوم دلفی؛ خوشه آموزش و فرهنگ

نام شاخص	تعداد	کمترین امتیاز	بیشترین امتیاز	میانگین امتیاز
تعداد دبستان	۳۹	۰	۳	۱/۵۰۰
تعداد راهنمایی	۳۹	۰	۳	۱/۵۶۲
تعداد دبیرستان	۳۹	۰	۳	۱/۴۵۱
تعداد آرب راهنمایی	۳۹	۰	۳	۱/۳۷۷
تعداد آرب دبیرستان	۳۹	۰	۳	۱/۳۴۰
تعداد کانون کودک	۳۹	۰	۴	۲/۱۴۹
تعداد کتابخانه	۳۹	۰	۳	۲/۲۷۹
تعداد کتابخانه سیار	۳۹	۰	۳	۱/۵۰۰
تعداد سینما	۳۹	۱	۴	۲/۸۷۸
تعداد تئاتر	۳۹	۰	۲	۲/۷۲۳
تعداد نمایشگاه	۳۹	۰	۲	۲/۷۲۳
تعداد کلاس سوادآموزی	۳۹	۰	۳	۱/۳۵۸
زیده شدن هنرهای سنتی	۳۹	۰	۴	۲/۹۲۷
بهبود آداب و معاشرت اجتماعی	۳۹	۰	۴	۲/۵۱۳
نیادل فرهنگی	۳۹	۰	۴	۲/۹۵۸
روح زبانهای غیربومی	۳۹	۰	۴	۲/۳۹۰
روح ازدواجهای غیربومی	۳۹	۰	۳	۱/۹۵۷
پیدایش دوگانگی شخصیتی جوانان	۳۹	۰	۴	۲/۵۹۲
اثر سوء بر مردم بی بضاعت	۳۹	۰	۲	۲/۵۹۲
کنار گذاشتن آداب و رسوم سنتی	۳۹	۰	۴	۲/۲۷۹
افزایش جرم و انواع بزه کاربهای جدید	۳۹	۰	۲	۲/۲۱۱
روح مدگرایی	۳۹	۰	۲	۲/۸۱۶
آسیب به مکانهای تاریخی و طبیعی	۳۹	۱	۲	۳/۱۱۹

منبع: یافته‌های تحقیق

جدول شماره (۴) نشان‌دهنده نتایج خوشه اقتصاد و جمعیت می‌باشد. همانطور که مشاهده می‌گردد، میانگین امتیاز بدست آمده برای تمام عاملهای خوشه اقتصاد و جمعیت، بالاتر از متوسط امتیاز طیف لیکرت می‌باشد. نتایج جدول شماره (۴) نشان‌دهنده تایید کلیه فرضیات، مبنی بر اثر مثبت ایجاد دهکده بر بهبود وضعیت عاملهای اقتصادی و جمعیتی می‌باشد.

جدول ۴- نتایج خوشه اقتصاد و جمعیت

نام شاخص	تعداد	کمترین امتیاز	بیشترین امتیاز	میانگین امتیاز
جمعیت	۳۹	۰	۴	۲/۶۸۶
رشد تعداد خانوار	۳۹	۰	۴	۲/۲۳۰
رشد نرخ تولد	۳۹	۰	۴	۲/۱۸۰
توسعه و بهبود صنایع دستی و بومی	۳۹	۰	۴	۲/۶۲۵
جمعیت دارای سن کار شاغل	۳۹	۰	۴	۲/۶۵۵
حلو گیری از مهاجرت	۳۹	۰	۳	۲/۱۸۰
شاغلین بخش کشاورزی	۳۹	۰	۴	۲/۳۵۹
شاغلین بخش صنعت	۳۹	۰	۴	۲/۷۲۶
شاغلین بخش خدمات	۳۹	۰	۴	۳/۰۸۸
تعداد واحدهای صنعتی فعال	۳۹	۰	۴	۲/۵۰۱
تعداد واحدهای با پروانه	۳۹	۰	۴	۲/۷۸۵
ایجاد اشتغال	۳۹	۰	۴	۳/۴۴۲
افزایش درآمد شهردار بها	۳۹	۰	۴	۳/۳۲۲
انتقال پول	۳۹	۰	۴	۲/۹۰۹
افزایش درآمد مردم	۳۹	۰	۴	۲/۵۱۳
جذب سرمایه‌های خارجی	۳۹	۰	۴	۲/۸۲۵
رونق اقتصادی	۳۹	۰	۴	۲/۹۵۸
توزیع پول	۳۹	۰	۴	۲/۳۴۵
افزایش قیمت زمین و مستغلات	۳۹	۰	۴	۲/۷۸۵
افزایش گرانی و تورم	۳۹	۰	۴	۲/۹۷۷
تعمیق شکاف طبقاتی	۳۹	۰	۴	۲/۲۹۱
جمعیت بیکار	۳۹	۰	۳	۱/۸۶۵
رشد نرخ فوت	۳۹	۰	۴	۲/۲۱۱

منبع: یافته‌های تحقیق

جدول شماره (۵) نشان‌دهنده نتایج خوشه بهداشت و درمان می‌باشد. همانطور که مشاهده می‌گردد، میانگین امتیاز بدست آمده برای تمام عاملهای بهداشت و درمان، بالاتر از متوسط امتیاز طیف لیکرت می‌باشد. نتایج جدول شماره (۵) نشان‌دهنده تایید کلیه فرضیات مبنی بر اثر مثبت ایجاد دهکده بر بهبود وضعیت عاملهای بهداشتی و درمانی می‌باشد.

جدول ۵- نتایج خوشه بهداشت و درمان

نام شاخص	تعداد	کمترین امتیاز	بیشترین امتیاز	میانگین امتیاز
تعداد کلینیک تنظیم خانواده	۳۹	۰	۴	۲/۱۲۴
تعداد پرونده فعال تنظیم خانواده	۳۹	۰	۴	۲/۱۲۴
تعداد بیمارستان	۳۹	۰	۴	۲/۱۳۱
تعداد تخت بیمارستان	۳۹	۰	۴	۲۰۰۹۸
تعداد آزمایشگاه	۳۹	۰	۴	۲۰۰۹۸
تعداد درمانگاه	۳۹	۰	۲	۱۰۶۶۲
تعداد داروخانه	۳۹	۰	۳	۱۰۷۲۵
تعداد مرکز بهداشت	۳۹	۰	۳	۱۰۷۲۵
تعداد زایشگاه	۳۹	۰	۴	۱۰۹۹۵
تعداد خانه بهداشت	۳۹	۰	۴	۲۰۰۲۵
تعداد رادیولوژی	۳۹	۰	۴	۱۰۹۶۳
تعداد فیزیولوژی	۳۹	۰	۴	۲/۱۲۴
تعداد پزشکان	۳۹	۰	۴	۲/۳۸۰
تعداد دندانپزشکان	۳۹	۰	۴	۲/۰۵۸
تعداد مراکز تنظیم خانواده	۳۹	۰	۴	۲/۱۳۷
بهبود وضعیت بهداشت مردم	۳۹	۰	۴	۲/۸۱۸
انواع آلودگیهای مختلف	۳۹	۲	۴	۳/۱۳۰
تخریب محیط زیست	۳۹	۱	۴	۳/۲۴۶
شیوع بیماریهای جدید	۳۹	۰	۴	۲/۶۷۶
سوانح و حوادث جاده‌ای	۳۹	۱	۴	۲/۷۵۷

منبع: یافته‌های تحقیق

جدول شماره (۶) نشان‌دهنده نتایج خوشه رفاه اجتماعی و زیرساخت توسعه می‌باشد. همانطور که مشاهده می‌گردد، میانگین امتیاز بدست آمده برای تمام عاملهای خوشه رفاه اجتماعی و زیرساخت توسعه، بالاتر از متوسط امتیاز طیف لیکرت می‌باشد. نتایج جدول شماره (۶) نشان‌دهنده تایید کلیه فرضیات، مبنی بر اثر مثبت ایجاد دهکده بر بهبود وضعیت عاملهای رفاه اجتماعی و زیرساخت توسعه می‌باشد.

جدول ۶- نتایج خوشه رفاه اجتماعی و زیرساخت توسعه

نام شاخص	تعداد	کمترین امتیاز	بیشترین امتیاز	میانگین امتیاز
تعداد بیمه شدگان	۳۹	۰	۴	۱/۸۹۶
تعداد شعب بیمه	۳۹	۰	۳	۱/۹۵۷
تعداد نمایندگان بیمه	۳۹	۰	۴	۲/۱۹۸
تعداد مهد کودک بهرستی	۳۹	۰	۴	۱/۹۵۷
تعداد فعالیتهای مددکاری	۳۹	۰	۴	۲/۰۸۷
تعداد مراکز حمایت خانوار	۳۹	۰	۴	۱/۷۲۱
تعداد کارگاههای بیمه شده	۳۹	۰	۴	۱/۷۲۳
طول راههای موجود	۳۹	۰	۴	۲/۲۶۰
تعداد باشگاه ورزشی	۳۹	۰	۴	۲/۶۷۴
تعداد سالن ورزشی	۳۹	۰	۴	۲/۶۳۳
تعداد استخر شنا	۳۹	۰	۴	۲/۴۰۲
تعداد دفتر پست	۳۹	۰	۴	۲/۱۰۶
تعداد صندوق پست	۳۹	۰	۴	۲/۳۹۰
تعداد مراکز ناهن	۳۹	۰	۴	۲/۶۸۶
تعداد تلفن از راه دور	۳۹	۰	۴	۲/۹۵۸
بهبود مشترکین برق	۳۹	۰	۴	۲/۵۴۴
تعداد انشعاب گاز	۳۹	۰	۴	۲/۰۶۹
توسعه و بهبود فضای شهری	۳۹	۱	۴	۳/۱۶۲
توسعه و بهبود شبکه حمل و نقل	۳۹	۲	۴	۳/۱۸۰
ارتقاء درجه سیاسی	۳۹	۰	۴	۲/۸۶۵
ایجاد شهرت و شناساندن	۳۹	۱	۴	۳/۲۷۳
ایجاد اعتبار و ارزش	۳۹	۰	۴	۲/۷۵۲

منبع: یافته‌های تحقیق

جدول شماره (۷) نشان‌دهنده مقایسه میانگین هر خوشه با متوسط امتیاز طیف لیکرت می‌باشد. همانطور که مشاهده می‌شود تمام خوشه‌ها دارای اثرپذیری مثبت می‌باشند. به عبارت دیگر ایجاد دهکده و سایتهای گردشگری موجب ارتقاء، بهبود و افزایش مطلوبیت عاملهای هر چهار خوشه (آموزش و فرهنگ)، (اقتصاد و جمعیت)، (بهداشت و درمان) و همچنین (رفاه اجتماعی و زیرساخت توسعه) تعیین شده در جامعه و محیط میزبان می‌گردد.

جدول ۷- مقایسه میانگین هر خوشه با متوسط امتیاز طیف لیکرت

نام خوشه	کمترین امتیاز	بیشترین امتیاز	میانگین امتیاز	مقایسه با متوسط امتیاز طیف لیکرت
آموزش و فرهنگ	۱/۳۴۰	۳/۱۱۹	۲/۲۲۱	۲/۲۲۱ > ۲
اقتصاد و جمعیت	۱/۸۶۵	۳/۳۲۲	۲/۵۱۱	۲/۵۱۱ > ۲
بهداشت و درمان	۱/۶۶۴	۳/۲۶۶	۲/۲۵۸	۲/۲۵۸ > ۲
رفاه اجتماعی و زیرساخت توسعه	۱/۷۲۳	۳/۲۷۳	۲/۴۴۳	۲/۴۴۳ > ۲

با توجه به نتایج این پژوهش، باید اشاره کرد که کلیه عاملهای بدست آمده بجز فاکتور (رواج ازدواج غیربومی) در خوشه (آموزش و فرهنگ) مورد توافق تمام اعضای جامعه آماری تحقیق، در راستای اثرپذیری مثبت از ایجاد مراکز گردشگری قرار گرفته است. این امر نشان می‌دهد ایجاد مراکز گردشگری دارای تأثیر مثبت بر عاملهای بیان شده در این تحقیق می‌باشد. همچنین در این تحقیق نیز مانند نتایج تحقیقات دیگر، کلیه عاملهای مشخص شده بشکل شاخصهای کلی‌نگر و کیفی می‌باشند. به عبارتی دیگر هر کدام از این فاکتورها در هر خوشه، قابل تقسیم به زیرعاملهای کمی بیشتری می‌باشد. با توجه به مزایای موجود در روش تحقیق این مطالعه که شرح آن صورت گرفت، اولویت‌بندی خوشه‌ها از نظر میزان تأثیرپذیری از ایجاد مراکز گردشگری نیز مقدور گشت. با توجه به نتایج بدست آمده در این راستا خوشه (اقتصاد و جمعیت) با اندازه میانگین (۲/۵۱۱) دارای بیشترین تأثیرپذیری (اولویت اول) از ایجاد مراکز گردشگری می‌باشد. خوشه (رفاه اجتماعی و زیر ساخت توسعه) با اندازه میانگین (۲/۴۳۳) دارای اولویت دوم از نظر میزان تأثیرپذیری و خوشه (بهداشت و درمان) با اندازه میانگین (۲/۲۵۸) دارای اولویت سوم است. خوشه (آموزش و فرهنگ) نیز با اندازه میانگین (۲/۲۲۱) دارای کمترین میزان اثرپذیری از ایجاد مراکز گردشگری می‌باشد. تعیین اولویت اثرپذیری هر خوشه از طرحهای گردشگری در این مطالعه از ویژگیهای این تحقیق می‌باشد. در راستای بررسی مطالعات گوناگون، در جوامع و زمانهای مختلف که با روشهای متفاوتی صورت گرفته؛ نتایج متضادی بدست آمده است. در بعضی از مطالعات، که تعیین اثرات پدیده گردشگری مدنظر بوده، اثرات مثبتی در ابعاد اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی مشخص گردیده و محققین طرحهایی را که با محوریت گردشگری و برای توسعه منطقه بوده است را، مثبت ارزیابی نموده و ایجاد و یا توسعه طرحها و پروژه‌های گردشگری را عاملی موثر در بهبود وضعیت شاخصهای توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی می‌دانند. از طرف دیگر مطالعاتی ارائه شد که در تعیین اثرات صنعت گردشگری بر فرایندها توسعه مناطق میزبان و همچنین مناطق همجوار، به نتایجی عکس آنچه بیان شد، رسیده‌اند. به عبارتی این دسته از مطالعات، پروژه‌های گردشگری را تسهیل‌گر فرایندها توسعه ندانسته‌اند و طرحهایی که دارای محوریت گردشگری می‌باشند را موجب بهبود و مطلوبیت شاخصهای توسعه ندانسته‌اند. [۸]

در این مطالعه سعی گردید با استفاده از روش دلفی، اثرات مثبت قابل انتظار از ایجاد مراکز گردشگری به عنوان کانونهای رشد و توسعه منطقه‌ای مشخص گردد. لازم به ذکر

است که روش دلفی یک نگرش کارشناسی و نوعی پیش‌بینی مبتنی بر خرد کارشناسی است. کارشناسان و متخصصین، تنها به ایجاد مراکز گردشگری به عنوان کانون رشد توسعه منطقه‌ای، فقط در چارچوب اصول صحیح برنامه‌ریزی نظر دارند. ولی واقعیات عینی، بیشتر نشان از عدم تحقق نتایج اینگونه مطالعات در تأثیرپذیری عاملهای مشخص شده از ایجاد مراکز گردشگری دارد. به این صورت که منافع و مزایای دهکده‌ها و یا سایتهای گردشگری موجب بهبود و ارتقاء عاملهای مشخص شده در این اینگونه تحقیقات نشده است و صرفاً باعث ارتقاء و بهبود مناسبات و وضعیت آن دسته از طبقه اجتماعی می‌شود که پایه توزیع ثمرات توسعه از کانال تصمیم‌گیری یا مجری بودن طرحها و پروژه‌ها می‌باشند. [۵]

باید توجه کرد که الگوهای جدید گردشگری نوین به سمت توزیع و بهره‌مندی از منافع اقتصادی و اجتماعی حاصل از هر گردشگر برای مردم و منطقه میزبان، همراه با یک همکاری اندیشورزانه میان متولیان و سرمایه‌گذاران صنعت گردشگری، در قالب یک کل همپیوند سوق می‌یابد. لذا مشارکت و کنترل مردم ساکن نواحی گردشگری‌پذیر در پدیده گردشگری باعث بروز و پایداری آثار مثبت این فعالیت می‌گردد. در این راستا طرحهایی دارای درجه توفیق بالایی می‌باشند که علاوه برداشتن همپیوندی با سیستم اقتصادی و اجتماعی منطقه میزبان، باعث بهره‌مندی ساکنین از مزایای این صنعت گردند. [۹]

۴- نتیجه‌گیری و پیشنهادات:

معمولاً راه‌آوردهای صنعت گردشگری بسیار پیچیده و به یکدیگر وابسته‌اند، بنابراین اغلب، هر یک از این اثرات در بیش از یک طبقه یا گروه قرار می‌گیرد. این تغییرات می‌تواند منفعت‌زا، یا بگونه‌ای زیانبار جلوه کند. همانطور که بررسی شد، در خصوص پیامدها و آثار پدیده گردشگری در عمل و بعد تئوری اختلاف نظرهایی وجود دارد. با توجه به نتایج بدست آمده از این تحقیق باید به موارد زیر اشاره کرد.

۱- کلیه عاملهای اثرپذیر مشخص شده از ایجاد مراکز گردشگری که توسط جامعه کارشناسان بیان شده‌اند، بصورت "کلی‌نگر" می‌باشند. به این معنا که هر کدام از این فاکتورها قابل قسمت به زیر عاملهای جزئی‌تر بسیاری می‌باشد.

۲- کلیه این فاکتورها بجز یک مورد، از اثرپذیری مثبت بالایی برخوردارند. تشکیل کانونها و مراکز رشد، براساس نظریه قطب رشد و همچنین توسعه و تکامل تدریجی مناطق اطراف کانونهای رشد، محقق می‌باشد. بدیهی است کارشناسان و متخصصین، تنها به ایجاد مراکز گردشگری به عنوان کانون رشد توسعه منطقه‌ای، فقط در چارچوب اصول و ضوابط صحیح برنامه‌ریزی و اجرا نظر دارند. لذا مسلم است که نظریه قطب

رشد در منظر تئوریک، تحقق‌پذیر می‌باشد. اما آنچه در اجرا و واقعیت مشخص است آنکه، نظریه‌ها و راهبردهای توسعه منطقه‌ای، آن قدر جامع و فراگیر و در جهت آرمان اجتماعی نیست که به درستی پاسخگوی هدفهای آرمانی توسعه منطقه‌ای باشد. در عمل تنها، منافع و مزایای نظریه‌ها و راهبردهای توسعه منطقه‌ای برای ایجاد کانونهای رشد به سطوحی معین، محدود می‌گردد. در این راستا پیشنهاد می‌گردد:

۱- کلیه اثرات و تبعات اجرای طرح در خردترین سطح هم برای جامعه و محیط میزبان و هم برای جامعه و محیط خارج از منطقه بررسی شود. مطالعه اثرات در کوچکترین و جزئیترین سطوح موجب شفافیت در کانالیزه شدن برنامه‌ریزی و همچنین افزایش ضریب تحقق اهداف طرح‌ها می‌گردد، زیرا مقصد معین است. اما بیان اثرات بصورت کلی‌نگر، برآورده نشدن اهداف را توجیه‌پذیر می‌کند.

۲- وجود مشارکت، نظارت و مدیریت مستمر برای جامعه محلی در بخشها و رده‌های مختلف طرح توسعه بصورت گروهها و تشکلهای گوناگون در کلیه مراحل ضروری است. انتفاع مستقیم و بدون واسطه مردم منطقه میزبان از مزایای اینگونه طرحها شرط بقای آن می‌باشد و موجب تحقق تأثیرپذیری واقعی عاملهای توسعه می‌گردد. [۱]

منابع و مأخذ

منابع فارسی:

- ۱- ا، ال، مابوگونج؛ میسرا، آر.پی. ۱۳۶۸، ترجمه عباس مخبر، توسعه منطقه‌ای روشهای نو، چاپ اول، نشر وزارت جهادسازندگی؛ مرکز تحقیقات مسائل روستایی، تهران
- ۲- اریسان، ن. ۱۳۸۰، بررسی پتانسیلهای گردشگری منطقه باغ بهادران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه اصفهان، گروه قطب جغرافیا
- ۳- زمردیان، م. ۱۳۷۰، اصول و مبانی عمران ناحیه‌ای، چاپ دوم، نشر کتابستان مشهد
- ۴- زیاری، ک. ۱۳۸۳، مکتبها؛ نظریه‌ها و مدل‌های برنامه و برنامه‌ریزی منطقه‌ای، چاپ اول، انتشارات دانشگاه یزد
- ۵- صرافی، م. ۱۳۷۷، مبانی برنامه‌ریزی توسعه منطقه‌ای، چاپ اول، نشر سازمان برنامه و بودجه، تهران
- ۶- ضرغام، ح. ۱۳۸۳، برنامه‌ریزی استراتژیک در بخش جهانگردی، مجله گردشگری، شماره ۱، صص ۲-۶
- ۷- کاظمی، م. ۱۳۸۳، بررسی اقتصادی توسعه جهانگردی از دیدگاه ساکنین، مجله گردشگری، شماره ۱، صص ۱۱-۲۴
- ۸- مومنی، م. ۱۳۷۷، درآمدی به اصول و روشهای برنامه‌ریزی ناحیه‌ای، چاپ اول، نشر گویا
- ۹- هیران دی، د. ۱۳۶۸، برنامه‌ریزی توسعه روستایی، انتشارات روستا و توسعه، شماره ۲، صص ۲۴-۳۵

منابع لاتین:

- 1-Estein, F., J, Andeson. 1999. **The Impacts of Tourism upon the Social and Culture**. The Antropology of Tourism. 18: 74-89. New York University.
- 2-Farch, G. T., C. A. Andreux. 2000. **The developing of indicators for sustainable tourism: Results of delphi survey of tourism researchers**. Tourism Management. 22: 351-370. University of Westminster, London
- 3-Marshein, A. 2003. **Using the Deliphi approach in Research**. Tourism Recreation Research. 25: 9-27. Cambridge University.
- 4-Tach, S. 2001. **Tourism in South Africa**. Tourism Management. 23:102-118. Kip Town University.

5-Yooshik, Y., G. Doner. 2001. **Validating a tourism development theory with structural equation modeling.** Developing problem-e-journal. 23:7-19. Virginia Polytechnic and State University.